

Μουσειοπαιδαγωγική αξιοποίηση Βιομηχανικών Μουσείων

Δρ. Αναστασία Π. Βαλαβανίδου

αρχιτέκτων μηχαν.-μουσειολόγος | Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας, ΥΠΠΟΤ

Ελένη Χρ. Οικονομοπούλου

αρχιτέκτων μηχαν., MSc «Προστασία Μνημείων» | Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας, ΥΠΠΟΤ

Η ανάγκη τεκμηρίωσης και διαφύλαξης της σύγχρονης λαογραφικής και εθνογραφικής ταυτότητας αποτέλεσε το κίνητρο για την προβολή του προβιομηχανικού πολιτισμού, τη προστασία της βιομηχανικής κληρονομιάς και την ανάδειξη τους μέσω ειδικά σχεδιασμένων χώρων, *in situ*, που αποτελούν σήμερα τα βιομηχανικά μουσεία.

Η στροφή προς τη νέα, συγκριτικά με τις υπόλοιπες εκφάνσεις της αρχαιολογίας, «βιομηχανική αρχαιολογία» φέρνει στο φως τα στοιχεία που συνδέονται με τις διαφορετικές στιγμές εκκίνησης της προβιομηχανικής περιόδου, της εποχής που προετοίμασε τον βιομηχανικό πολιτισμό αλλά και την βιομηχανική επανάσταση, τα στίγματα των οποίων καλούμαστε σήμερα να προστατεύσουμε και να αξιοποιήσουμε.

Ήδη, στο διεθνές σκηνικό διαμορφώνονται δίκτυα που συνδέουν τα μείζονος σημασίας βιομηχανικά κτίρια (όπως το *ERIH - European Route of Industrial Heritage*, που συνδέει τη βιομηχανική κληρονομιά σε χώρες της Ευρώπης, προωθώντας την ως μέσω αειφόρου ανάπτυξης), με τη μετατροπή τους σε μουσεία του εαυτού τους, πολυχώρους εκπαίδευσης, κ.λπ.

Το πλαίσιο δράσης μάλιστα δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες ομάδες κοινού, αλλά έχει ως αφετηρία την αφύπνιση του κοινού για τη βιομηχανική κληρονομιά, μέσω της εκπαίδευσης από τις μικρές ηλικίες, στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Χαρακτηριστικές είναι οι δράσεις του ICOM, με ομάδες εργασίας για εκπαιδευτικές δράσεις σε μουσεία, φόρουμ ανταλλαγής ιδεών, εμπειριών και απόψεων για τις ποικίλες μορφές της μουσειακής εκπαίδευσης, με ιδιαίτερη έμφαση στη Διεθνή Επιτροπή του ICOM για την εκπαίδευση και την πολιτιστική δράση στα μουσεία (CECA - <http://ceca.icom.museum/>).

Στο παραπάνω πλαίσιο, η παρούσα εισήγηση αποσκοπεί να εξετάσει πως επιτυγχάνεται η αξιοποίηση των βιομηχανικών μουσείων μέσω της παιδαγωγικής διαδικασίας, ως πρωτογενής παραγωγή, που θέτει τις απαιτούμενες βάσεις στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και ταυτόχρονα καθιστά το ρόλο του μουσείου ως μέσω «δια βίου» εκπαίδευσης.

Τα παραπάνω συμπυκνώνονται και βρίσκουν έκφραση στη μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση, δηλαδή τη *«Μουσειακή Εκπαίδευση, που στηρίζεται στα δεδομένα της παιδαγωγικής επιστήμης, της τέχνης, της αισθητικής και του πολιτισμού και η οποία μελετά, ερευνά και προάγει την επικοινωνία και τη μάθηση μέσα στο εμπλουτισμένο εκπαιδευτικό περιβάλλον του Μουσείου»*.

Περίπτωση μελέτης

Για την καλύτερη κατανόηση της μουσειοπαιδαγωγικής αξιοποίησης Βιομηχανικών Μουσείων, επιλέχθηκε η ανάλυση της «περίπτωση μελέτης» του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας (ENM-KM) του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού (ΥΠΠΟΤ), για σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Με αφορμή τη συμμετοχή της ENM-KM στην επικοινωνιακή Πανελλαδική δράση - εκστρατεία του ΥΠΠΟΤ Περιβάλλον και Πολιτισμός 2011 «Φωνές Νερού Μυριάδες», πραγματοποιήθηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο **«... βάλε το νερό στ' αυλάκι»**.

Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε χρησιμοποιώντας τόσο μουσειοπαιδαγωγικά κριτήρια όσο και κριτήρια που αφορούν σε εκπαιδευτικές εφαρμογές και υλοποιήθηκε τον Οκτώβριο του τρέχοντος έτους στο Μουσείο Ύδρευσης Θεσσαλονίκης, με τη συνεργασία της ENM-KM ως φορέα πολιτισμού και δημοτικών σχολείων ως φορείς εκπαίδευσης (Δ'-Ε'-ΣΤ' τάξεις Δημοτικού).

Το Μουσείο Ύδρευσης το οποίο στεγάζεται στο διατηρητέο συγκρότημα του παλαιού Αντλιοστασίου της πόλης (έτος κατασκευής 1890-94), όπου το νερό έφτανε με φυσική ροή από τα διάφορα σημεία υδροληψίας, επιλέχθηκε ως ο πλέον κατάλληλος χώρος (νοητικά και πρακτικά) για τη διεξαγωγή του προγράμματος.

Στόχος ήταν η ανάδειξη των δεσμών ανάμεσα στο φυσικό και τον πολιτιστικό πλούτο της χώρας ως ενσυνείδητη στάση και θεμελιώδης αρχή σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής. Η θεματική της εκστρατείας για τη διετία 2010-2011 με τίτλο «Φωνές νερού μυριάδες», αποσκοπούσε να αναδείξει τη σημασία και τις ποικίλες διαστάσεις της αξίας του νερού στη ζωή των ανθρώπων από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Εφαρμογή

Στο παραπάνω πλαίσιο η ENM-KM, επιλέγοντας πέντε διαφορετικά –αλλά με κοινή αναφορά το νερό- νεώτερα μνημεία συμμετείχε στη παραπάνω δράση με μια πορεία που χαρακτηριζόταν από στάσεις (σταθμοί) και κίνηση (ροή – μετάβαση από τον ένα σταθμό στον άλλο), δηλαδή μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία ενός παιχνιδιού γνώσεων.

Η **αξία του πόσιμου νερού** (με έμφαση στους τεχνολογικούς σταθμούς που σχετίζονται με την ιστορία της ύδρευσης των οικισμών) **και η αξία του νερού ως ανανεώσιμη πηγή ενέργειας**, ήταν οι βασικοί άξονες του εκπαιδευτικού προγράμματος μέσω του «παιχνιδιού».

Οι σταθμοί της διαδρομής, που καθένας από αυτούς ήταν και ένα μνημείο που σχετίζεται με το νερό, έδιναν την απαραίτητη πληροφορία σχετικά με καθένα από αυτά [(τύπος μνημείου, χρήση, αξίες (ιστορική, καλλιτεχνική, κ.λπ.)], καθώς και επιμέρους στοιχεία όπως χρονολογία κατασκευής, κοινωνικό και οικονομικό πλαίσιο της εποχής, θέματα διατήρησης, προστασίας και ανάδειξης.

Πέντε (5) λοιπόν κηρυγμένα ως νεώτερα από το ΥΠΠΟΤ μνημεία αποτέλεσαν ένα «νήμα» που τα παιδιά κλήθηκαν να ακολουθήσουν ούτως ώστε να κατανοήσουν τη σημασία και την αξία του νερού. Οι πέντε σταθμοί-μνημεία του εκπαιδευτικού προγράμματος ήταν: το Μουσείο Ύδρευσης και το Σιντριβάνι της πλατείας Σιντριβανίου στη Θεσσαλονίκη, το πηγάδι του μετοχίου της Μονής Ξηροποτάμου στη Χαλκιδική, το σύστημα ύδρευσης «κανάτ» του νομού Σερρών και ο νερόμυλος «Πρατσανάκη» στη Σωσάνδρα του νομού Πέλλας.

Η μετάβαση - πέρασμα από τον ένα σταθμό στον άλλο γινόταν μέσα από ερωτήματα, στα οποία καλούνταν να απαντήσουν τα παιδιά. Η σωστή απάντηση τα οδηγούσε στον επόμενο σταθμό, ενώ κάθε σταθμός είχε έναν «επόπτη», μέλος της ENM-KM, που καθοδηγούσε τα παιδιά.

Το εκπαιδευτικό «παιχνίδι» ξεκίνησε και θα τελείωσε με το νερό. Η κίνηση - ροή μεταξύ των στάσεων - σταθμών που αποτέλεσε το συνδεδετικό εκπαιδευτικό «νήμα», λειτούργησε με τη βοήθεια του παραδοσιακού παιχνιδιού του Κλήδωνα.

Το υπόβαθρο - η σκακιέρα του παιχνιδιού ήταν οι χώροι του μουσείου, δίνοντας τη δυνατότητα στα παιδιά να γνωρίσουν την παραγωγική διαδικασία του βιομηχανικού αυτού μουσείου. Το παιχνίδι λοιπόν ξεκίνησε από την είσοδο στο Μουσείο Ύδρευσης και ολοκληρώθηκε στον τελευταίο σταθμό μέσα στο χώρο του Μουσείου, δηλαδή την αίθουσα των μηχανών.

Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε με εποπτικό υλικό, την προβολή μικρής αρχαιολογικής ταινίας με τίτλο «Σιντριβάνι, ο ήχος του νερού», παραγωγής ΑΙΜΘΣ 2010, για την υποστήριξη της παραπάνω δραστηριότητας.

Στόχοι του προγράμματος – Αξιολόγηση

Οι στόχοι του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος, η επίτευξη των οποίων καθόρισε και την αξιολόγηση του προγράμματος ήταν αφ' ενός:

ΓΝΩΣΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ, οι οποίοι συνδέονται με την κατανόηση των εννοιών, δηλαδή:

- Το νερό ως προϋπόθεση για την εγκατάσταση οικισμών | ενημέρωση για την εξέλιξη της σχέσης ανθρώπου και νερού, χρησιμοποιώντας ως εκπαιδευτικό μέσο την πολιτιστική κληρονομιά και κατά συνέπεια τα επιλεγμένα νεώτερα μνημεία (Μουσείο Ύδρευσης Θεσσαλονίκης, Σιντριβάνι, κ.λπ.).
- Ενέργεια και ανανεώσιμες πηγές (νερό, αέρας, ήλιος) που η κατανάλωση τους δεν επιφέρει εξάντληση των φυσικών πηγών, σε αντιδιαστολή με τις άλλες μορφές ενέργειας (όπως το πετρέλαιο, το κάρβουνο κλπ.) τα αποθέματα των οποίων στην γη μειώνονται συνεχώς με γοργούς ρυθμούς.

και αφ' ετέρου **ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ**, που συνδέονται με τις επιθυμητές αλλαγές στάσης και συμπεριφοράς:

- Αφύπνιση / ευαισθητοποίηση, κυρίως των νέων, για την αξία του πόσιμου νερού και την κρίσιμη έννοια της σωστής διαχείρισής του.
- Προβληματισμός ως προς τη σημερινή υπερκατανάλωση ενέργειας. Σύγκριση ως προς τον τρόπο κατανάλωσης της ενέργειας σε δυο διαφορετικές χρονικές περιόδους: με τη βοήθεια θεατρικού παιχνιδιού που θα έχει ως θέμα την περιγραφή της ημέρας των ανθρώπων, στη σύγχρονη εποχή και στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ως προς την ενέργεια που κατανάλωνε και με ποιο τρόπο).

Για την κατανόηση των γνωστικών στόχων, ρόλο έπαιξε η καταγραφή των σταδίων που σχετίζονται με τον άνθρωπο και το νερό:

A. Πόσιμο νερό

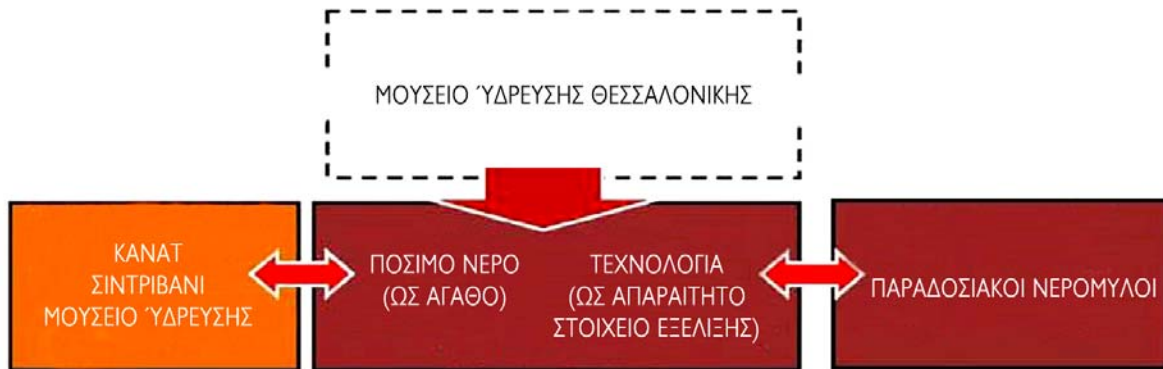
1. Το νερό δίπλα στον άνθρωπο (ποτάμι) | 2. Πηγάδια | 3. Κανάτ | 4. Βρύσες – Σιντριβάνια | 5.

Εργοστάσια Ύδρευσης

B. Υδροκίνηση – ανανεώσιμη πηγή ενέργειας

1. Νερόμυλος Πρατσανάκη

Με βάση τα παραπάνω διαμορφώθηκε το παρακάτω πλαίσιο - διάγραμμα:

Η αξιολόγηση στηρίχθηκε επιπλέον στην αποδελτίωση φύλλων αξιολόγησης που κλήθηκαν να συμπληρώσουν οι μαθητές που συμμετείχαν, εκφράζοντας πέρα από το βαθμό ικανοποίησής τους, τις εντυπώσεις τους με ένα γρήγορο σκίτσο, αλλά και τις επισημάνσεις τους για επόμενες εκπαιδευτικές δράσεις της Υπηρεσίας, με βάση τις ανάγκες τους.

Συμπεράσματα

Η εμπειρία μας από την πραγματοποίηση του μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος της ENM-KM στο βιομηχανικό μουσείο Ύδρευσης της Θεσσαλονίκης, κατέδειξε ότι μέσα από την ανάλυση των εκπαιδευτικών δυνατοτήτων του μουσείου και του ιδιαίτερου παιδαγωγικού χαρακτήρα του, με το σχεδιασμό εκπαιδευτικών εφαρμογών μπορεί να επιτευχθεί η επαφή των παιδιών με τη βιομηχανική κληρονομιά, μέσα από τη συζήτηση, τις επισκέψεις σε βιομηχανικά μουσεία, τη μελέτη και ανάλυση παραδειγμάτων, τη μουσειακή μάθηση και επικοινωνία.

Ευχαριστούμε πολύ.